

NOU 2016:15 Lønnsdannelsen i lys av nye økonomiske utviklingstrekk

Utvalgsleder Ådne Cappelen

Mandat

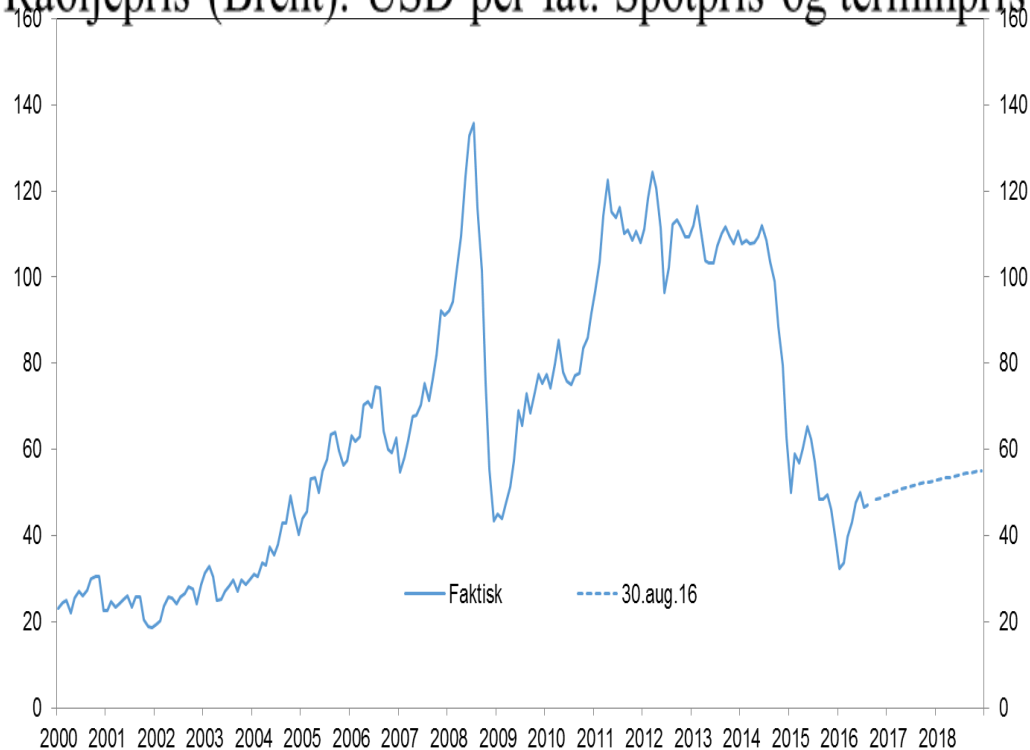
- Utvalget ble nedsatt i mars i år for å vurdere utfordringer for lønnsdannelsen i lys av nye økonomiske utviklingstrekk siden Holden III-utvalget la fram sin rapport i desember 2013.
- De nye utviklingstrekkene er først og fremst
  - fallet i oljeprisen
  - tilstrømmingen av asylsøkere til Europa.

Sammensetning av utvalget

- Forsker Ådne Cappelen, Statistisk sentralbyrå (utvalgsleder)
- Sjeføkonom Stein Reegård, LO
- Sjeføkonom Erik Orskaug, Unio
- Sjeføkonom Helle Stensbak, YS
- Utredningssjef Nina Sverdrup Svendsen, Akademikerne
- Fagdirektør Torill Lødemel, NHO
- Sjeføkonom Per Richard Johansen, KS
- Direktør Lars Haartveit, Virke
- Arbeidslivsdirektør Anne Turid Wikdahl, Arbeidsgiverforeningen Spekter
- Seniorrådgiver Synnøve Nymo, Arbeids- og sosialdepartementet
- Avdelingsdirektør Arent Skjæveland, Finansdepartementet

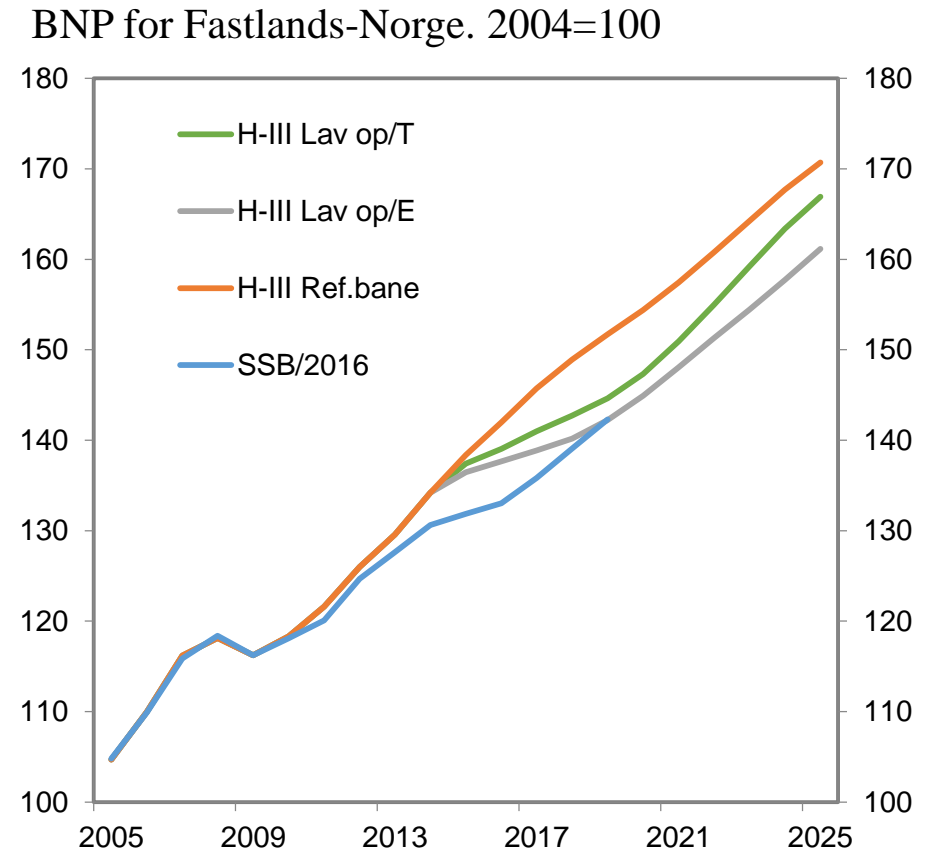
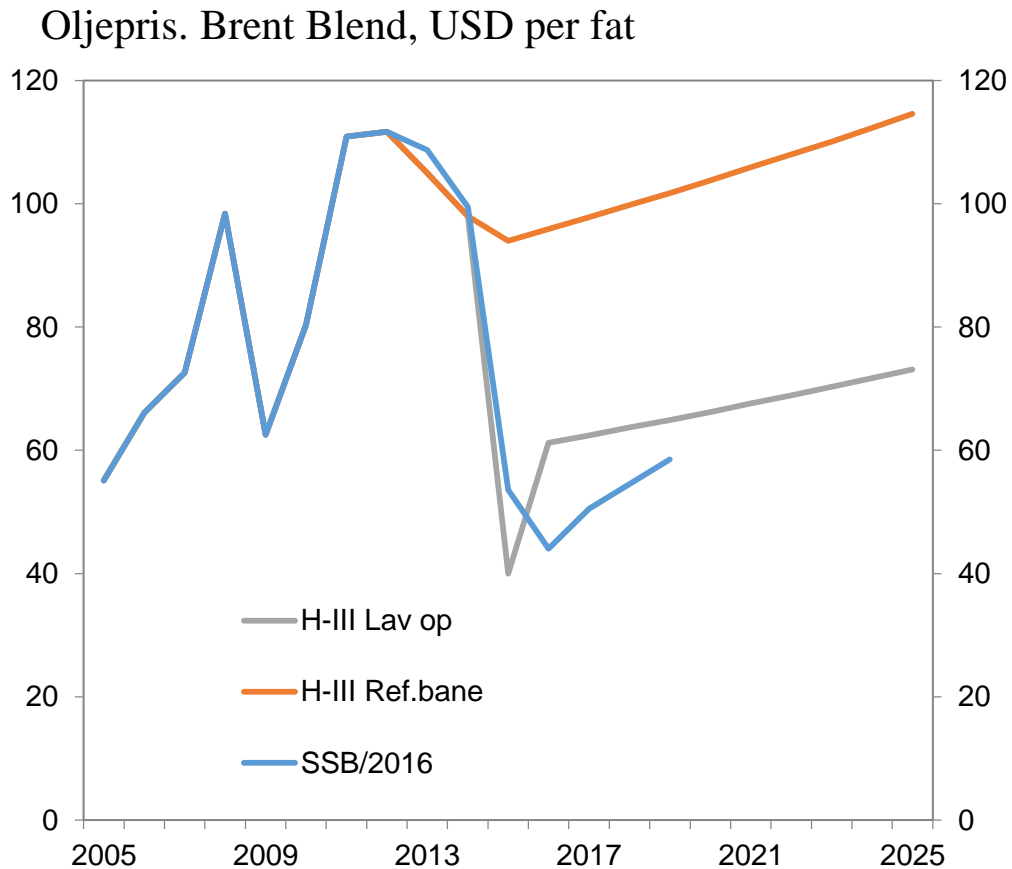
Tema 1: Fallet i oljeprisen og norsk økonomi – utfordringer for lønnsdannelsen

Råoljepris (Brent). USD per fat. Spotpris og terminpris

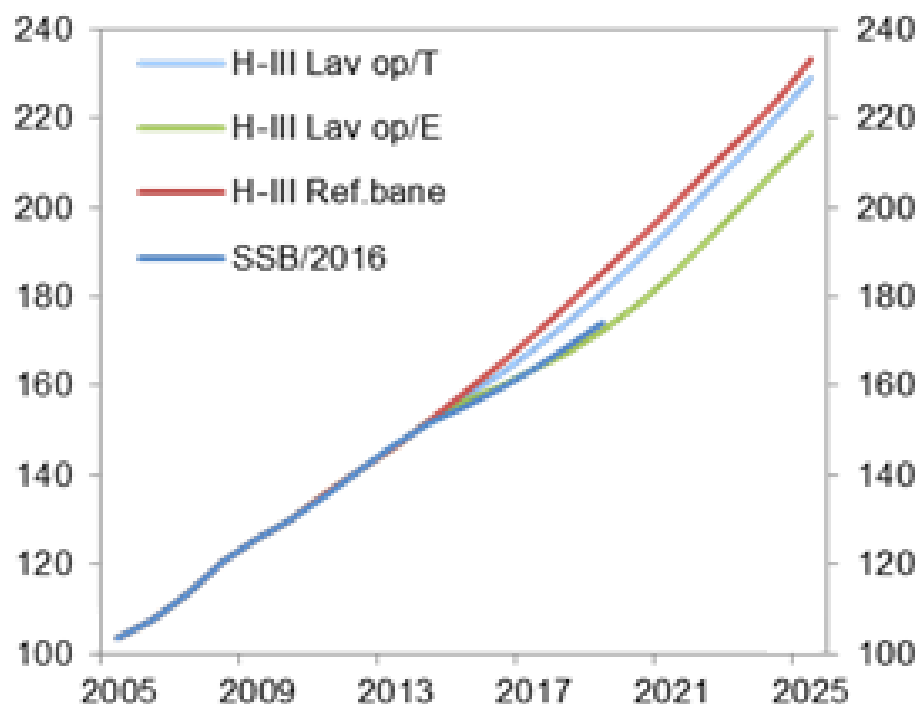
- Holden III analyserte effekter av et stort og permanent oljeprisfall (60 USD fatet etter ekstra dip i 2015)
- Hvordan ville norsk økonomi håndtere et slikt fall?
- Et halvt år etter Holden III, falt oljeprisen til nivåer nær de som hadde blitt analysert. Hvordan har det gått så langt?

Fallet i oljeprisen og norsk økonomi – utfordringer for lønnsdannelsen. «Holden III versus historien»

Lønnsutvikling på linje med analysen i Holden III

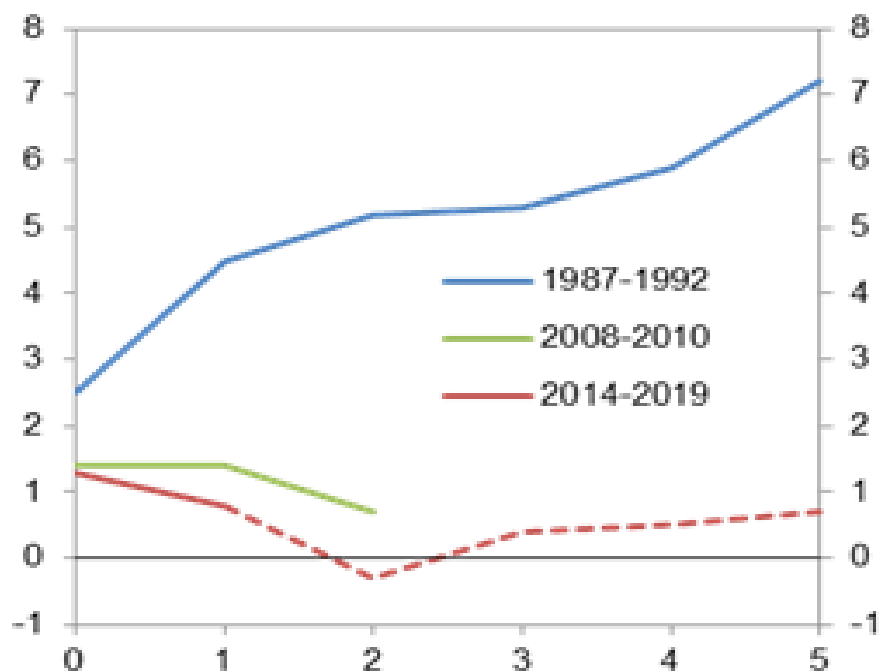
F. Årslønn, 2004 = 100

- Norge har en koordinert lønnsdannelse som ble styrket etter Holden III
- Frontfagets normdannende rolle er nå krystallklar
- Så langt har normen blitt fulgt

Før og nå: Et fleksibelt inflasjonsmål med stor vekt på realøkonomi har lettet tilpasningen til lave oljepriser

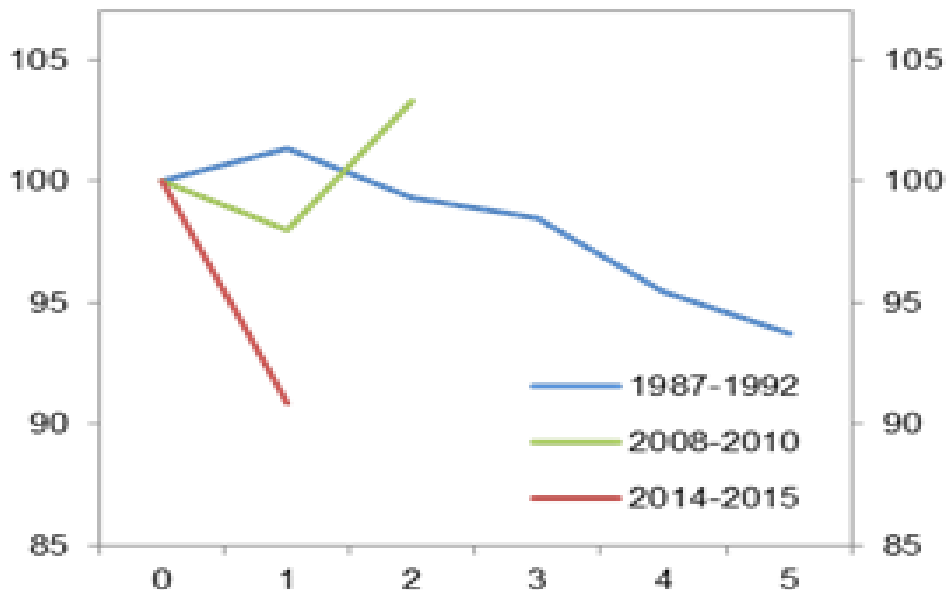
A. Realrente etter skatt²

- Renta var lav også før oljeprisfallet
- Kombinasjonen lav rente og fall i kronkurs har bidratt til svært ekspansiv pengepolitikk
- I 1987 skulle rentepolitikken forsvare en fast kronkurs

Før og nå: Stor fleksibiliteten i lønnsutviklingen

F. Relative timelønnskostnader. Felles valuta. Indeks³

- Relativ timelønn har endret seg veldig mye
- Med nominell lønnsvekst på linje med handelspartnerne i 2016 og fortsatt svak krone vil utviklingen fortsette i år 2 (= 2016)
- Viktig å ta vare på bedringen i kostnadmessig konkurranseevne

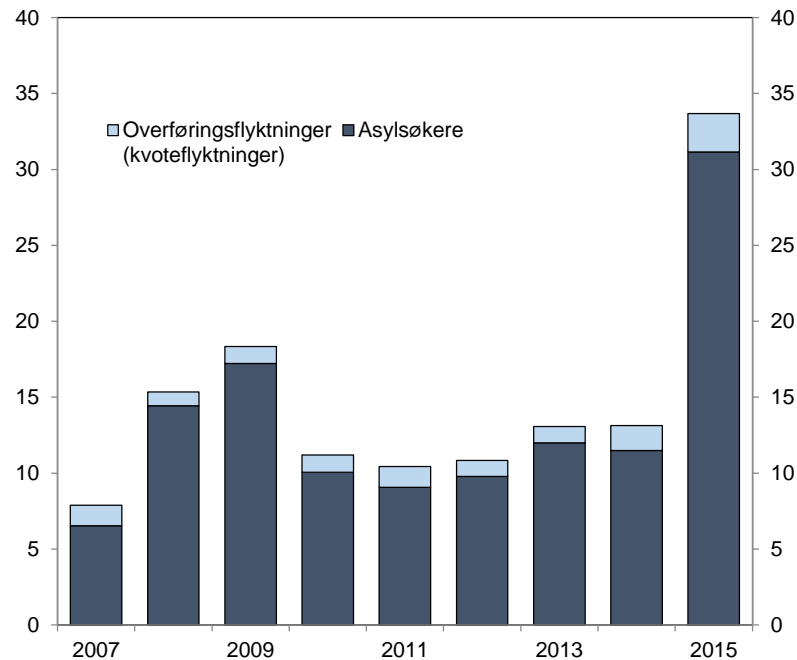

Utvalgets konklusjoner

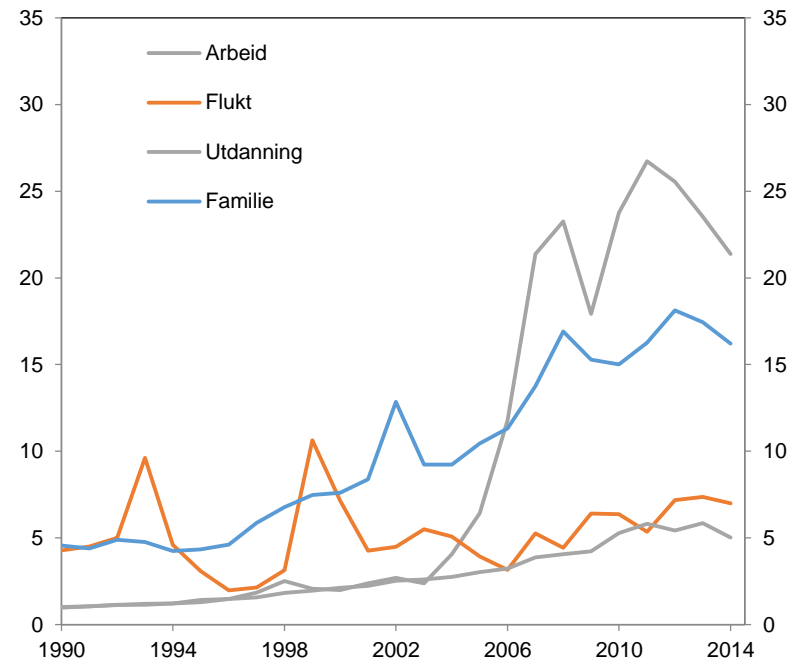
- **Finanspolitikken** har vært og er svært ekspansiv, og dette har dempet nedgangen i økonomien. Hensynet til handlingsrommet i finanspolitikken fremover tilsier imidlertid at rommet for ytterligere økt ekspansjon nå er begrenset. Finanspolitikken må utformes slik at den støtter opp under nødvendige omstillinger.
- **Pengepolitikken** har bidratt til å motvirke effektene av lavere etterspørsel fra petroleumsvirksomheten. Kronesvekkelsen har bedret konkurransevnen og støttet opp under nødvendig omstilling i næringslivet. Samtidig kan svært lave renter over tid bidra til finansiell ustabilitet i økonomien slik vi opplevde på 1980-tallet.
- **Partene** har bidratt til lav lønnsvekst selv om konsumprisveksten midlertidig har økt som følge av en svakere krone. Holden III-utvalget ga partene nyttig forståelse av mekanismene i økonomien gitt et stort og varig oljeprisfall. Oppfølgingen etter Holden III har vært god, og frontfagets normdannende rolle er fulgt opp.
- Utvalget vil understreke at forbedringen i konkurransevnen må ivaretas. Ulik lønnsevne mellom næringer kan likevel gi press i deler av arbeidsmarkedet som kan sette frontfagsmodellen på prøve. Det er viktig at modellens normdannende rolle ivaretas.

Tema 2: Økt migrasjon og utfordringer for lønnsdannelsen – med fokus på flyktninger

Personer med behov for beskyttelse (asyl).
1000 personer. Årlige tall

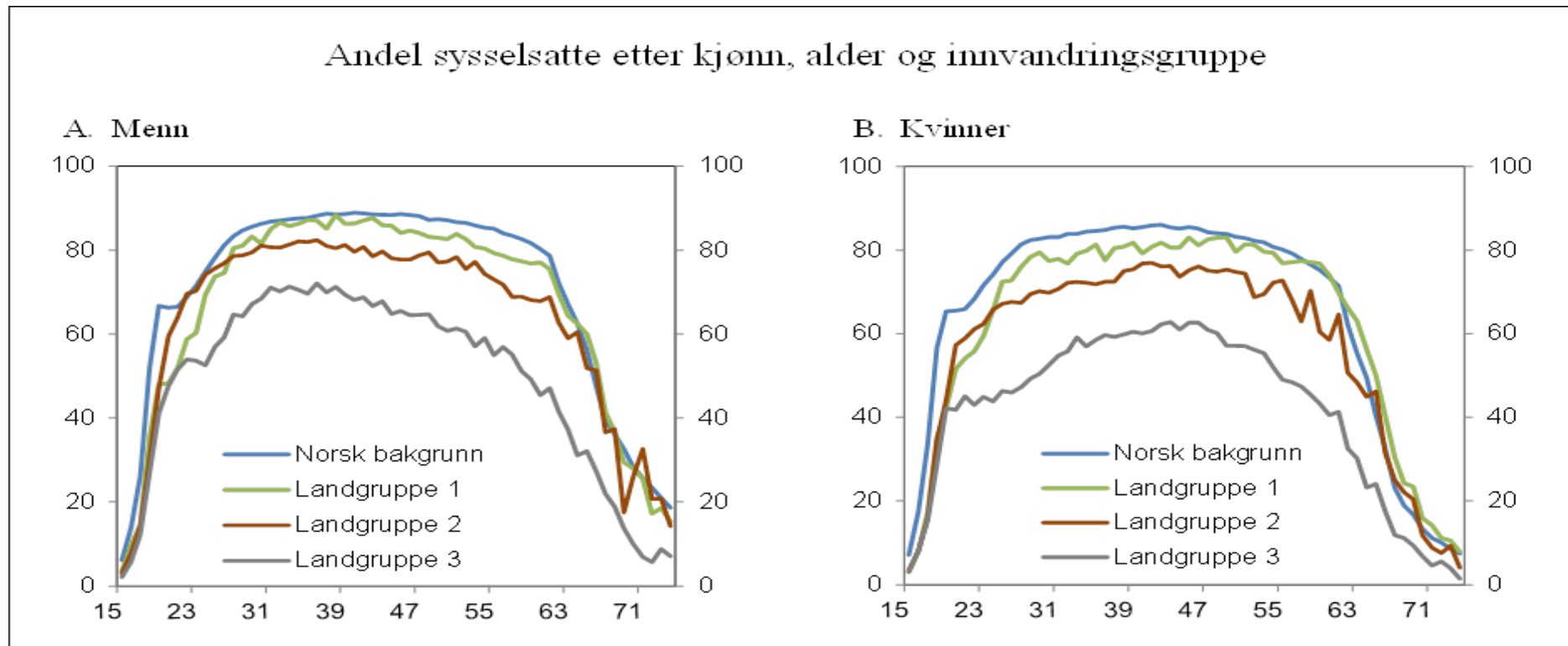
Bruttoinnvandring etter innvandringsgrunn. 1000 personer. Årlige tall

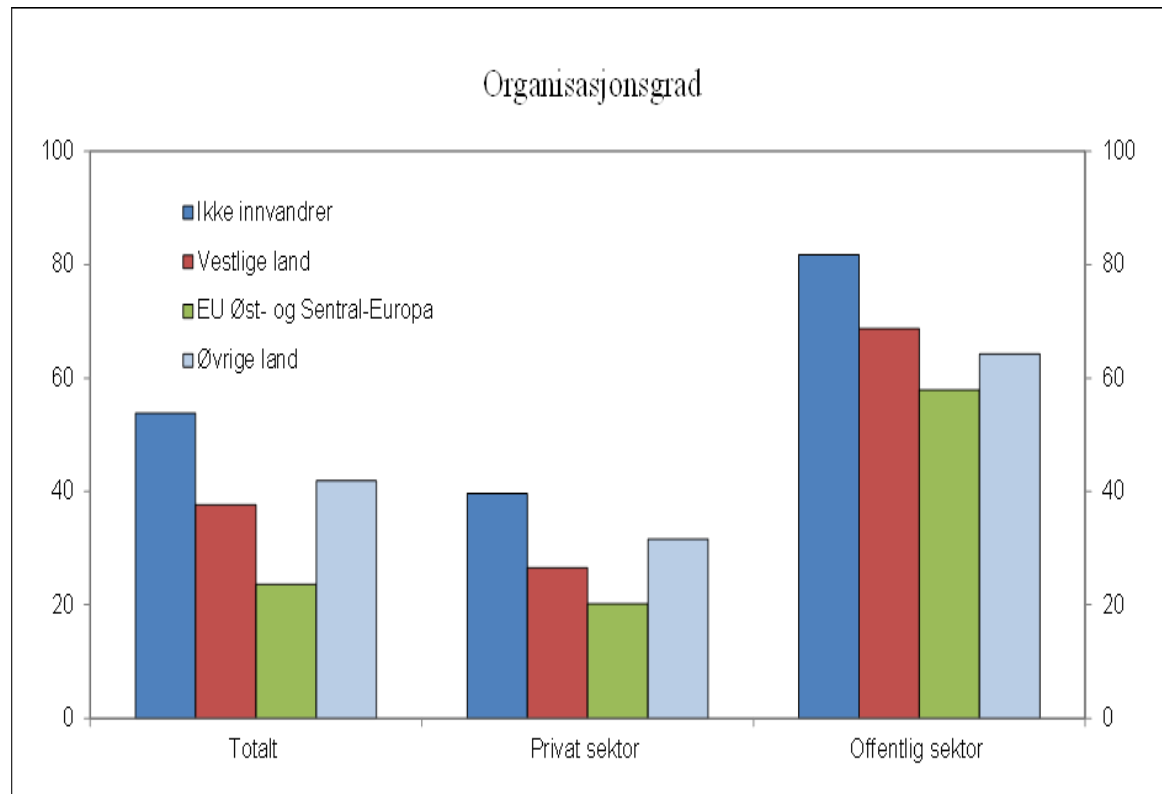
Flyktninger og arbeidsinnvandrere har ulik virkning på økonomien

- Arbeidsinnvandrerne har kompetanser og jobber mye, men mange er i liten grad en del av samfunnet og har ikke tenkt å være lenge i Norge
- Flyktninger kommer av andre grunner, har lav kompetanse og bruker tid på å komme inn i arbeidsmarkedet. Når de gjør det, organiserer de seg i større grad. Men deres yrkesaktivitet er relativt lav. Det kan føre til problemer for bærekraften til velferdsstaten (Brochmann-II)

Innvandrere fra landgruppe 1 og 2 jobber mye. Lav yrkesdeltaking fra landgruppe 3 hvor vi finner mange flyktninger

Innvandrere og organisasjonsgrad

- Innvandrere fra typiske arbeidsinnvandringsland har lav organisasjonsgrad
- De bor i Norge i kortere tid enn innvandrere fra «øvrige land» hvor vi finner de fleste flyktningene
- Arbeidsinnvandring reduserer organisasjonsgraden i større grad enn flyktninger. Det kan være et problem for lønnsdannelsen..

Utvalgets konklusjoner

- Utvalget mener at den norske samfunns- og arbeidslivsmodellen har bidratt til god produktivitetsutvikling, lav arbeidsledighet og jevn inntektsfordeling. Med fellesfinansierte tjenester som utdanning, helse og eldreomsorg og universelle og sjenerøse velferdsordninger, er modellen avhengig av høy yrkesdeltakelse blant kvinner og menn for å være bærekraftig økonomisk sett. ....Det innebærer blant annet at **flere innvandrere må komme inn i arbeidslivet og stå i arbeid** .....
- Utvalget mener at **kvalifisering skal være hovedgrepet for å få flere flyktninger i arbeid**. ....Utvalget mener det er viktig at introduksjonsprogrammet holder høy kvalitet.
- Utvalget mener det er viktig at innvandrere med etterspurt kompetanse kommer raskt i jobb. For denne gruppen kan **nødvendig opplæring skje parallelt med arbeid**. Utvalget viser til samarbeidserklæringen mellom partene i arbeidslivet og regjeringen om ... et "**hurtigspor**" inn i arbeidslivet

Utvalgets konklusjoner

- Utvalget mener at **bruken av arbeidsrettet bistand som lønnstilskudd og andre tilretteleggings- og oppfølgingsordninger i det ordinære arbeidslivet bør økes**. Ordningene bør være tidsavgrenset og insentivene må ligge til rette for at både arbeidsgiver og arbeidstaker ønsker å delta.
- Det finnes **ordninger som kombinerer lønnet arbeid og opplæring**. Et eksempel på dette er læretiden i fagopplæringen der lærlinger får lønn for verdiskapingsdelen, men ikke opplæringsdelen. Utvalget mener at det kan være hensiktsmessig å se nærmere på slike kombinasjonsløsninger i perioder der mange flyktninger skal inn i arbeidsmarkedet...
- Utvalget mener at **en generell reduksjon av de laveste lønnsnivåene ikke er en farbar vei å gå for å øke jobbmuligheter til flyktninger**. Et lavlønnspor vil heller ikke være forenelig med den norske modellen...

Utvalgets konklusjoner

- Utvalget mener at **det institusjonelle rammeverket i lønnsdannelsen ikke bør endres** som følge av kortere perioder med høy asyltilstrømming. Det anbefalte hovedsporet i integreringspolitikken som innebærer at standardene i arbeidslivet opprettholdes, legger ikke det samme presset på lønnsdannelsen som et lavlønsregime ville ha gjort.
- Utvalgets vurdering er at utfordringene for lønnsdannelsen de nærmeste årene ikke primært vil være knyttet til flyktningeinnvandring. ...Mange flyktninger har mangelfull formell kompetanse og få kvalifikasjoner som kan benyttes i det norske arbeidsmarkedet. ....Arbeidsinnvandringen vil kunne tilta igjen etter hvert som ledigheten i Norge avtar. Arbeidsinnvandringen har gitt press på lønningene nedover og organisasjonstilknytningen er lavere enn blant befolkningen forøvrig. Lavere organisasjonsgrad kan over tid svekke koordineringen i lønnsdannelsen. **Konklusjonene fra Holden III-utvalget om arbeidsinnvandring er derfor fortsatt aktuelle.**
- For å opprettholde en koordinert lønnsdannelse må den vedlikeholdes både av institusjonene i inntektspolitikken og organisasjonene selv. Derfor bør partene i arbeidslivet arbeide for å øke organisasjonsgraden. ....**Både partene og myndighetene må støtte opp om koordineringen.**